

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒ ԱՎԱԴԵՄԻԱՆ ՔՄԱՆՅՒՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Ֆրանկ Գրիգոր ՀԱՄԱՐԱԳՈՒՄԵԱՆ
(Ակադեմիայի նախագահ)

Հայ գիտնականները բառերը դար առայ հիմնկցին իրենց Ակադեմիան, այսինքն՝ 1943-ին: Ասկա ցայ կուտար, քէ որքան խոր էր հաւատքը յայրաճանալիմ մասին և զհաւաքեան ազատային, երկրին ազատային հանդէպ ինչ մեծ հողածուրիս ունէին մնում:

Այս տարեգարմին տարիս, Նոյսրի Մա- մուլի Գործակալութիւնը խնդրեց այդ Ակա- դեմիայի նախագահ վերադարձնելու Հաճարման մե- նէն, որ այդ 25 տարիներու ընթացքին ձեռք բերած արդիւններուն մէկ կտրն հաշիւը- շիր ընէ: Ասորեւ, փրամեթքմէ քարգմանե- լով կուտան համրածանօր ակադեմիականին այդ գրութիւնը:

Մեր Ակադեմիան 25 տարեկան է, բայց արդէն կրնանք հաշիւել ինչ որ էր ինչ որ քաղ- գատականներ ընէ: Հայկական Ակադեմիայի առաջին անգամներուն միջեւ կային հասարա- կական գիտութիւններու շատ մը ներկայացու- ցիչներ, որոնք հայագիտութեամբ կը գրու- զէին: Մեր կարծիքով, ճիշտ այդ ժամանակա- շրջանն էր, որ կը բնորոշէր Հայաստանի գի- տութեան գիտագիտութիւնը: Ակադեմիային նախա- գանն էր հայագիտութեան ակադեմիայի մասնա- գէտ մեծ յեղաշրջում, բանասէր ու արեւելագէտ ակադեմիական Օրբելի:

Նախագահ գտնուելով, Օրբելի Ակադեմիա- յին գործունէութեան գաւառը ընդլայնեց, փա- փառելով որ անիկա լակ էր նախադրում: Ճի- շին մէջ շմանագիտանա: Արդէն գիտնական, գիտութեան կողմակերպիչ, ամեն բանէ առաջ գրադեցաւ այն ճիշդերով, որոնց այն ժամա- նակ մասնաւորապէս պէտք ունէր Հայաստանը, պէտք ունէր Սովետներու ամբողջ երկիրը — բնագիտութիւն, մաթեմատիկա, թեքնիկական գիտութիւն:

Ահա թէ ինչու հայկական Ակադեմիային հիմնելէն սկսեալ, բնագիտութիւնը, աստղա- գիտութիւնը, մաթեմատիկան ու մեքանիկան արագ վերելք մը նանչցան Հանրապետութեան մէջ: Դեռ այդ ժամանակներուն, մեր գիտնա- կանները շահագրգռական աշխատանքներ տա- րին: Բաւական չուտով Հայաստանի մէջ երեւ- ցաւ երեսասարգ գիտնականներու կարեւոր խումբ մը, որ բնագիտներու, մաթեմատիկոս- ներու, աստղագէտներու փայլուն ջոկատին կմտաքը կազմեց:

Այժմ Ակադեմիան ունի աւելի քան հարիւր ինստիտուտներ ու յայտարարութիւններ, որոնք կեանք ու գիտութեան կարիքներէն ձեռք բաղ- մաթիւ խնդիրներու վրա կաշխատին:

Ճշգրիտ գիտութիւններու մարզին մէջ Հայ գիտնականներու յաջողութիւններուն մասին խոսելով, պէտք է նախ շիջեմք բնագիտներուն ու մաթեմատիկոսներուն ձեռք բերած յաջողու- թիւնները: Աշխարհի մէջ փրթածներու ամե- նահար արագիչներէն մէկը վերջերս սպասար- կութեան գրեցաւ Հայաստանի մէջ: Անոր կա- ուցման ընկերացան շատ մը աշխատի իրակա- նացումներ: Անոնցմէ մէկն է բարձր էներգիա- յով սուսմատիկայի սահմանաձեւ կայմարձա- կումներու սենեակին ստեղծումը: Բարձր է- ներկիայով մասնիկներու բնագիտութեան մա- սին Հետազոտութիւններ կատարող բոլոր էր- կիրներն այ արդեգրեցին այս կազմածը:

Տարրական մասնիկներու բնագիտութեան մարզին մէջ բաւական ուժեղ տեսարաններ է- րեցան Հայաստանի մէջ: Երկրային մեծապէս խոստումնալից աշխատանքներ կը տարին Հաստատուն մարմիններու բնագիտութեան ու օդաերկայի (տեսողականութեան) մարզին մէջ:

Հայ մաթեմատիկոսները մեծապէս նպաս- տեցին պաշտօններու տեսութեան, մանաւանդ փոփոխական բարդ պաշտօններու տեսութեան վերաբերեալ խնդիրներու լուծումին: Ինչպէս այդ մասին կը վկայեն, ի մէջ այլոց այն ար- գիւնները, զորս ձեռք բերաւ երկու տարի ա- ուջ՝ Սրբեանի մէջ գումարաւաճ ու փոփոխական բարդ պաշտօններու տեսութեան վերաբերեալ միջազգային խորհրդակցութիւն, որ խիստ շա- հագրգռական տեղեկագիրներ ներկայացուցան:

Մեքանիկայի մասնագէտներ կաշխատին պատեաններու յեղուկայնութեան ու հաստա- տունութեան վերաբերեալ խնդիրներուն վրա և անոնց աշխատանքները խիստ կարեւոր են արդի թեքնիկին համար:

Աստղագիտութեան մասին խոսելով, չեմ կրնար չշիջել երկրին ամենէն գործունէա աստ- ղագիտական կեդրոններէն մէկուն՝ Բիւրակա- նի մեր աստղաբանագիտական գիտարանին բա- տեղծումը: Այստեղ է որ զարգացաւ աստղա- գիտութեան մէկ նոր բաժինը, որ առաջին կար- զի վրա գրաւ ճիւղաթիւնի կորիզներու գործու- նէութեան խնդիրը, մեծ յափով սահմանելով այդ աստղային գիթխարի սխալումներու զար- ցացումը: Բիւրականի գիտարանին հայտնաբ- ները բազմաթիւ հետեւորդներ գտան աշխարհի մէջ: Կարճ խօսքով, արտաձեռնաթիւնային ար- զի աստղագիտութիւնը ճիշտ այդ ուղիին հե- տեւեցաւ:

Դեռ Ակադեմիային հիմնադրուելէն առաջ, քիմիագէտներու բաւական կարեւոր խումբ մը գոյութիւն ունէր Հայաստանի մէջ: Այս իր- ցութիւնը կարելիութիւն տաւ, որ նախ հիմքը գրեի քիմիական արդիւնաբերութեան ու ազա յաջողութեամբ զարգանաւ: Մեր գիտնական- ները Հետազոտական աշխատանք կը տանին օր- կանական քիմիայի մարզին մէջ, որմէ կարեւոր է մեծ թիւով կենսաբանականօրէն գործօն ար- տագրաններու ստեղծումը:

Պէտք է վեր առնել նաեւ կենսաքիմիայի ա- ներուն, բնախօսներուն, հոգեբանագիտանե-

րուն աշխատանքները, կուզեմ մասնաւորապէս գործը բերել այն մտտումը որ երկրաբանութեան մարզին արդիւնաբերականացնելու կուզէ: Այստեղ շիջեմք հիարոլոլոլիան (ջուրի վրա բուսական- նութիւնը), որուն միջոցաւ կարելի պիտի ըլլաւ ամբողջ տարին թարմ բանջարեղէններ հայ- թայթի բնակչութեան և կենսանիւթով հա- բուսա մասնաւորաբար սենեկալ:

Եւ սակայն, նոր ճիւղերը զարգացնելով հանգերմ, չենք մտնար մեր աւանդական մար- զերը, որոնց վրա հիմնած է Ակադեմիան: Մեր մայրաքաղաքը, Երեւան, վերջերս տանեց իր հիմնադրութեան 2750-րդ տարեգարմը: Հայ հնագէտներուն մէկ գիւտն էր, որ այդ տանա- կատարութիւնները կարելի գարձուց, ինչպէս ծածաթ է, Արիմերիցի բլուրին վրա գտնուցաւ սեպագիր արձանագրութիւն մը, տեսակ մը տ- տեւագրութիւն, որ կը վկայէ, թէ Երեւանի- Երեւան քաղաքը հիմնած է Արկիշի թագա- տորը:

Գիտական իրականացումներուն ազգային տեսանութեան մէջ լայն մուծումը կարեւոր ազ- ցակ մը եղաւ հայկական գիտութեան զարգաց- ման համար: Այս տարնչութեամբ պէտք է շիջել գործունէութիւնը Էներգիկիկայի ինստիտու- տին, որ լաւ ծածաթ է երկրին մէջ: Այս ինստի- տուտը կարեւոր աշխատանքներ կը տանի ելեկ- տրամին խոշոր խումբներու համար և այս պա- հուս այնտեղ հիմնայի կազմած մը կը ստեղծուի Էներգիկական սխալումներու միջնորդութիւ- նը կանոնաւորելու համար:

Կարելի է շիջել ուրիշ ինստիտուտ մը ևս, որ մաթեմատիկական մեքանիկները կուտում- նախընթաց: Դանտթ է, թէ կիսահարդիւնե- րով գործող միջակ ուժով մեքանիկներ ստանին անպամ Հայաստանի մէջ ստեղծուցան: Կուզեմ շիջել յաջողութիւնները այդ ինստիտուտի անտարապէտներու, որոնք աւելի պարզ տե- սակի մեքանիկներ կը ստեղծեն, յատկապէս շնայիթիւնները: Այժմ կը սպասեն այս տեսակէն նոր, գործունէութիւնը աւելի պարզ մեք- նաններ ստեղծելու: Միայն մէկ անձ պիտի աշ- խատի անոնց վրա և աւելի մեծ թիւով հաշ- քումներ ու Հետազոտութիւններ պիտի կարենա ընէլ:

Գանի որ հաշիւ մեքանիկները կուտումնա- սիրենք ու կը շիջենք, ուրեմն մաթեմատիկա- կան մեթոտները աւելի լայնօրէն պիտի կարե- նանք մուծել ինստիտուտներու աշխատանքին մէջ: Միայն մեքանիկական միջոցներու մեր հաս- տատութիւնները բաւարար չափով սարքուօրե- ցինք, բայց արդէն սկսած ենք անբաւարար գտնել այժմու մակարդակը:

Գանի մը խօսք մեր Հետանկարներուն մա- սին, որոնք 25 տարի առաջ նեւաւած հիմքերով կը սահմանին: Պէտք է արագօրէն առաջա- նանք: Եւ կարելի է փաստօրէն ընել, թէ գա- լիք բաւարար գարու ընթացքին գիտութիւնը հիմնովին պիտի տարբերի նախկինէն: Բնա- գիտութեան մարզին մէջ է, որ ամենամեծ փո- փոխութիւնները կը սպասին: Հիմնեցինք նոր ինստիտուտ մը, որ հիմնական բնագիտու- թեան տարրական մասնիկներու բնագիտու- թեան, օդաերկայի, հաստատուն մարմիննե- րու բնագիտութեան ու յաղիքներու թեքնիկի հարցով կը զարգի:

Մեծապէս շահագրգռական խնդիրներ գո- յութիւն ունին՝ մանաւանդ կենսաբանութեան մէջ: պէտք է Հետազոտութիւնները արագօրէն հասցնել մասնիկային մակարդակին: Մենք ար- ցէն սկսած ենք այս խնդրի լուծման: Դանտթ է, թէ կենսաբանութեան ու բժշկութեան հետ մեծ կապ մը չունեցող շատ մը գիտութիւններ այս- օր կենսաբանական ու բժշկա-կենսաբանական Հետազոտութիւններու պէտք ունին:

Ամօրջականին մէջ, մեծ կարեւորութիւն կրնձայենք գիտական մեքանիկներու կատարե- լալարման: Մաթեմատիկական մեքանիկներու գործունէութեան մասին վերը խոսեցաւ արդէն: Եւ սակայն, այս չէ բոլորը: Պէտք է որ մեր մաթեմատիկական կազմածները համաձայնա- ներու հետ, որոնք աւելի բարձր արտազոգա- կանութեամբ գիտական շափումներ կը կատա- րեն թէ աստղագիտութեան, թէ բնագիտու- թեան ու բնախօսութեան մէջ, և աւելի ընդ- հանրապէս՝ փորձառական ու տեսական բոլոր գիտութիւններու մէջ:

Ըսելու հարկ չկա, թէ Հայ մաթեմատիկը, իր ամբողջ հերոսական պատմութեան ընթաց- քին, երբեք նման կարելիութիւններ չէր ու- նեցած գիտութիւնը զարգացնելու համար: Սովետ Միութեան բազմազգի մեծ բնասնիքին մաս կազմող քոյր մաթեմատիկներուն միացեալ ջանքերը նոր յաջողութիւններու լուսայայն գրուականը կը ներկայացնեն:

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Վերջորջ Սաղապարեան (Թոքսթըր) կը փնտալ իր հարաբոյրը՝ Փերուզ, իսկ իր ամու- սինի անունը՝ Պոլոս, Ամերիկա ըլլալ կը կար- րիկ և Ասորին Չաղալեան է: Լուր ունեցողնե- ըն կը խնդրէ իմացնել Հետեւեալ հասցէին:

KOHAR KAZARIAN
111 Summit Ave., Upper Darby, Pa.
19082

ԻՆՏԻՄԵ
ԲՃ
ամս: Ե
մով է գ
գասեր
իր ուժե
մարդկ
Հետաձ
Ե
Ռուսեա
յին ար
Հանրա
տարապ
պատե
բաւեն
ուր մ
զէն հա
կենցա
բուսան
րել, մա
նալ:
Մաթ
ով էր ու
ով սպ
թայնել
գու վա
թեան Հ
բով ար
զմարու
թիւն
Լաթ
կար լին
Եւ մար
գտանա
առջ ընթ
կանչեր,
ընծայմ
ձեռք շի
գակելու
Հետամ
գեւ երկ
Մաթ
Միութե
պաստ
գտանա
մասնա
միութե
համար
թիւն կը
կատար
գոյն կա
Նա
յով են ս
ապիս
Նիկից
իրեն պ
անչափ
բողջ մ
ցնելը,
բամի հ
մասնե
նկատմ
յուցար
նաթ լա
վիշոր,
Նա
թեհրան
գանձա
ու մի բ
զէն բա
րենք, զ
նրա փ
Մա
լրի 73
և իր կ
հրաշք
ամնա
շատ յի
կարա
ճիշոր
նաց...
Մա
Իր անս
ձագկա
պատճ
սիրած
փելուց
թոսին
Եւ
կը եւ բ
նուս էր
յիբք,
թերն ս
Եւ
ձամ ա
ար 10
րերեց
գործիչ
գութի
Դեր՝ Տ
տարեց
կարճ
ութիւն
արն ու
գան ոչ
այլեւ
բանի ս
Եկ
թեհրա
խիստ
վշտով
եանը,
ամենա
պաշի
Եթէ մ
արդ